

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej Pani mgr inż. arch. Aleksandry Wyrzykowskiej
pt.: *„Przekształcenia przestrzenne zlikwidowanych zakładów górniczych węgla kamiennego na terenie Aglomeracji Górnośląskiej”*
wykonanej pod opieką promotorską Pana prof. dr hab. inż. arch. Krzysztofa Gasidły
w Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej

1. Podstawa opracowania

- 1.1. Zlecenie Przewodniczącej Rady Dyscypliny Architektura i Urbanistyka Politechniki Śląskiej, Pani dr hab. inż. arch. Aliny Pancewicz, prof. PŚ, na opracowanie recenzji rozprawy doktorskiej mgr inż. arch. Aleksandry Wyrzykowskiej: pismo nr RD. AiU 512. 3. 2024 z dnia 02.10.2024 (wpłynęło 10.10.2024) zgodnie z uchwałą RD. AiU PŚ z dnia 23.09.2024
- 1.2. Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r., art. 187 (Dz. U. z 2023 r. poz. 742) z późniejszymi zmianami
- 1.3. Rozprawa doktorska: Aleksandra Wyrzykowska *„Przekształcenia przestrzenne zlikwidowanych zakładów górniczych węgla kamiennego na terenie Aglomeracji Górnośląskiej”* (wersja *pdf) Wydział Architektury Politechniki Śląskiej, Gliwice 2024 (wpłynęła 23.09.2024)

1. Ocena części formalnej rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska Pani mgr inż. arch. Aleksandry Wyrzykowskiej pt.: *„Przekształcenia przestrzenne zlikwidowanych zakładów górniczych węgla kamiennego na terenie Aglomeracji Górnośląskiej”* jest jednotomowym, ilustrowanym opracowaniem w formie pliku *pdf oraz odpowiadającym mu wydrukiem komputerowym formatu A4 o objętości 335 numerowanych stron. Zawiera główną część tekstową rozprawy doktorskiej, w którą wpleciono aneks zatytułowany: *„Katalog wybranych zlikwidowanych kopalń węgla kamiennego”*.

Pracę opracowano i przedstawiono do oceny w dyscyplinie *architektura i urbanistyka*. Doktorantka, ze względu na szczególny temat rozprawy porusza w niej także zagadnienia z innych

dyscyplin nauki: historii, górnictwa, ochrony środowiska, socjologii i ekonomii, które są nierozdzielnie związane z problematyką rewitalizacji obszarów przemysłowych, w tym w szczególności pokopalnianych.

Struktura formalna rozprawy doktorskiej jest prawidłowa, charakterystyczna dla podobnych opracowań naukowych w dyscyplinie. Po stronie tytułowej, zamieszczono jednostronicową wklepkę z podziękowaniami dla Promotora i Rodziny, a następnie *Spis Treści* (str. 5-6). Treść pracy podzielono na siedem części merytorycznych: *Wprowadzenie* (str. 7-28), pięć rozdziałów numerowanych cyframi rzymskimi (łącznie str. 29-207) podzielonych na podrozdziały numerowane cyframi arabskimi (przy czym rozdziały III- V zakończono wnioskami). Zasadniczą merytoryczną część pracy kończy *Podsumowanie i dyskusja wyników badań* (str. 208-216). Następnie, Doktorantka zamieściła wspomniany wcześniej aneks *Katalog wybranych zlikwidowanych kopalń węgla kamiennego* (str. 217-302) oraz charakterystyczne dla opracowań naukowych elementy, takie jak : *Bibliografia* (str. 303-325), *Spis rysunków* (str. 326-330), *Spis tabel* (str. 331), oraz streszczenia pracy w języku polskim (str. 332-333) i języku angielskim (str. 334-335).

Niektóre z „rysunków” to mapy, a inne schematy i grafy, wydaje się zatem, że określenie „ilustracja” byłoby bardziej adekwatne dla przedstawionych w pracy elementów graficznych.

Praca została skonstruowana zgodnie z dobrą praktyką obowiązującą w rozprawach doktorskich i w innych opracowaniach naukowych. Doktorantka prawidłowo i sprawnie posługuje się warsztatem naukowym charakterystycznym dla dyscypliny architektura i urbanistyka, a metodologia pracy jest bardzo dobrze przedstawiona we *Wprowadzeniu*.

Praca doktorska napisana jest dobrym językiem. Pojedyncze literówki nie psują odbioru tekstu, a dobrze dobrane ilustracje i zestawienia tabelaryczne prawidłowo uzupełniają treść merytoryczną. Pod względem edytorskim przedstawiona do recenzji rozprawa nie ustępuje pozycjom książkowym (które przecież przechodzą przez wielostopniowy proces wydawniczy), co świadczy o rzetelności Doktorantki i dojrzałości w prezentacji przez nią własnego dorobku badawczego.

Stwierdzam niniejszym, że pod względem formalnym rozprawa doktorska Pani mgr inż. arch. Aleksandry Wyrzykowskiej pt.: *„Przekształcenia przestrzenne zlikwidowanych zakładów górniczych węgla kamiennego na terenie Aglomeracji Górnośląskiej”* spełnia w sposób wyróżniający kryteria stawiane przed tego typu opracowaniami naukowymi.

2. Ocena części merytorycznej rozprawy doktorskiej

Oceniana rozprawa doktorska Pani mgr inż. arch. Aleksandry Wyrzykowskiej pt.: „Przekształcenia przestrzenne zlikwidowanych zakładów górniczych węgla kamiennego na terenie Aglomeracji Górnośląskiej” podejmuje problematykę rewitalizacji i przekształceń przemysłowego dziedzictwa Górnego Śląska. Nie jest to pierwsze opracowanie na ten temat, co Doktorantka udowadnia zarówno w *Stanie badań* (str. 14-20), jak i wspomnianej w poprzedniej części recenzji, bogatej bibliografii. Natomiast ze względu na związane (między innymi) z procesami globalizacyjnymi zmiany gospodarcze, społeczne i przestrzenne, które zachodzą w regionie od ponad trzech dekad, temat jest wciąż aktualny. W kontekście niszczenia i zanikania elementów dziedzictwa przemysłowego (architektoniczno-urbanistycznego i inżynierskiego) budującego tożsamość wielu górnośląskich miast i miasteczek, można go uznać wręcz za palący.

Doktorantka we *Wprowadzeniu* przejrzysto uzasadnia przyczyny podjęcia tematu, definiuje cel pracy i problem naukowy, którym jest : „NIEDOSTATECZNA WIEDZA O SKUTECZNOŚCI PROCESÓW PRZEKSZTAŁCEŃ TERENÓW ZLIKWIDOWANYCH ZAKŁADÓW GÓRNICZYCH” (str.21). Stawia także hipotezę w formie pytania : „CZY MOŻLIWE JEST WSKAZANIE SKUTECZNYCH METOD I KIERUNKÓW PRZEKSZTAŁCEŃ TERENÓW ZLIKWIDOWANYCH ZAKŁADÓW GÓRNICZYCH?” (str. 21) oraz badawcze pytania pomocnicze (str. 22) :

- Czym charakteryzuje się teren zakładu górniczego? Jak wygląda proces likwidacji zakładu górniczego i jak wpływa on na przyszłe zagospodarowanie?

– Jakie jest współczesne użytkowanie terenów zlikwidowanych zakładów górniczych?

– Jakie koncepcje, projekty urbanistyczne i architektoniczne oraz dokumenty planistyczne są opracowywane w celu zagospodarowania terenów zlikwidowanych kopalń? Kiedy są wykonywane?

– Jak określić skuteczność działań mających na celu zmianę zagospodarowania terenu?

– Co charakteryzuje proces przekształceń terenów zlikwidowanych zakładów górniczych? Jaka jest skuteczność podejmowanych działań dotyczących przekształceń terenów zlikwidowanych zakładów górniczych?

– Jakie czynniki wpływają na skuteczność procesu przekształceń?

Wszystkie pytania pomocnicze zostały sformułowane prawidłowo. Zdaniem recenzenta, postawienie głównej hipotezy rozprawy doktorskiej w formie pytania jest niezręcznością, zwłaszcza, że towarzyszące jej pytania badawcze w sposób wystarczający definiują szczegółowe obszary poszukiwań badawczych, poprzez które Doktorantka pragnie tę tezę udowodnić lub obalić. Wydaje się, że zdanie twierdzące: „MOŻLIWE JEST WSKAZANIE SKUTECZNYCH

METOD I KIERUNKÓW PRZEKSZTAŁCEŃ TERENÓW ZLIKWIDOWANYCH ZAKŁADÓW GÓRNICZYCH” byłoby bardziej odpowiednią formą hipotezy.

Ponadto, we *Wprowadzeniu* Doktorantka doskonale przedstawiła etapy i metodologię pracy badawczej i przybliżyła podstawową terminologię związaną z górnictwem węgla kamiennego i przekształcaniami terenów pokopalnianych.

Wobec ogromu obszarów zlikwidowanych zakładów górniczych w regionie (patrz np. str. 55, a także rys. 14 str.60), Doktorantka zawężyła pole badawcze do „*terenów zlikwidowanych zakładów górniczych wydobywających węgiel kamienny na obszarze Aglomeracji Górnośląskiej i próby oceny podejmowanych działań związanych z ich przekształcaniami w latach 1990–2019*” (str. 22). Ta decyzja jest całkowicie zrozumiała, także ze względu na wspomnianą uprzednio tożsamość tej „ziemi czarnej”. To, że terytorialnie *Agglomeracja Górnośląska* (w rozprawie rozumiana jako 17 gmin) nie do końca pokrywa się ze współczesną strukturą administracyjną *Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii* (41 gmin- <https://bip.metropoliagzm.pl/artykuly/5/gminy-czlonkowskie-gzm> - stan na wrzesień 2024) nie ma znaczenia dla przedstawionych w rozprawie badań i ich wyników, co udowodniono wystarczająco dobrze na kartach pracy i nie wymaga dodatkowych wyjaśnień podczas obrony. Recenzent chciał tutaj zwrócić jedynie uwagę na dynamizm struktury regionu i jego nazewnictwa, a przez to także jego postrzegania przez ogół społeczeństwa, przypominając także o jeszcze jednym funkcjonującym niegdyś określeniu, jakim był: *Górnośląski Okręg Przemysłowy*, czy też żywym wciąż podziałem na Zagłębie i Śląsk. Pomimo wspólnego dziedzictwa poprzemysłowego, w regionie funkcjonuje wiele różnic, które w dużej części wynikają z historii (zwłaszcza XIX- wiecznej) i odmiennych ról, jakie poszczególne obszary pełniły w gospodarkach państw, które w czasie ostatnich kilkuset lat władały omawianymi w pracy terenami.

W rozdziale I (str. 29-43) Doktorantka przybliżyła zagadnienia związane z charakterystyką i zastosowaniem węgla kamiennego, występowaniem jego złóż w Polsce, podstawami formalno-prawnymi oraz organizacją procesu wydobywczego, ze szczególnym uwzględnieniem podziemnych zakładów górniczych, odwołując się także do materiałów historycznych. Kolejny rozdział II (str.44-54) poświęcony jest już przesłankom i metodom oraz przepisom związanym z likwidacją i kierunkami rekultywacji terenów pogórnich, co w sposób wystarczający naświetla te długotrwałe i skomplikowane procesy.

Rozdział III (str. 55-67) poświęcony jest współczesnemu sposobowi użytkowania terenów pogórnich i zawiera ciekawe badania własne Autorki dotyczące omawianej w pracy problematyki, które zostały przejrzyście zaprezentowane tak w tekście rozdziału, jak i w Tabeli 7.

Klasyfikacja sposobu użytkowania terenów zlikwidowanych kopalń węgla kamiennego na obszarze Aglomeracji Górnośląskiej (str.58). Tabeli towarzyszy zestawienie zdjęć przedstawiających poszczególne typy użytkowania (rys.15, str.59). Samo stworzenie takiej typologii, w stosunku do omawianego obszaru jest wartościowym osiągnięciem naukowym i zasługuje na uznanie. Tymczasem dla Doktorantki było tylko wstępem do dalszych badań. Autorka przebadła 74 tereny zlikwidowanych zakładów górniczych węgla kamiennego i stworzyła grafy (rys.16 str. 61 i rys.17 str.62), które pokazują jasno sposób ich obecnego użytkowania. Dodatkowo, wszystkie te kopalnie zostały pokrótce, aczkolwiek wyczerpująco, przedstawione w aneksie na str.217-302. W tabeli 8 (str.63) i na kolejnych grafach (rys.17 str.64) Doktorantka przedstawiła sposoby użytkowania terenów 74 zlikwidowanych kopalń węgla kamiennego w podziale na jednostki administracyjne (12 miast, w tym 10 na prawach powiatu).

Doktorantka wyjaśniła na str. 60 powody nie objęcia badaniami części spośród zlikwidowanych kopalń. Pośród nich znalazła się także KWK Mysłowice, zlikwidowana jako jedna z pierwszych kopalń na Śląsku. To wydarzenie pociągnęło za sobą konsekwencje ekonomiczne, społeczne i przestrzenne, widoczne przede wszystkim w starej, zabytkowej części miasta. Szkoda, że nie udało się dotrzeć do dokumentacji i objąć badaniami tego obiektu, bardzo ważnego ze względu na historię i tożsamość śląską (np. powstania śląskie). Część budynków nadziemnych dawnej kopalni Mysłowice znajduje się w rejestrze lub ewidencji zabytków, podczas gdy inne już niestety wyburzono. Być może w dalszych badaniach Doktorantka zdecyduje się zająć tą oraz pozostałymi zlikwidowanymi kopalniami.

Przeprowadzone w rozdziale III badania doprowadziły Doktorantkę do interesujących wniosków, z których recenzent pragnie przytoczyć dwa zdania: *„W świetle obowiązujących przepisów regionalna strategia przekształceń terenów pogórnich mogłaby być realizowana przez zapisy w planie zagospodarowania przestrzennego województwa oraz strategii rozwoju województwa, a następnie finansowana w ramach programów operacyjnych. W dalszej perspektywie należy rozważyć możliwość zmiany zapisów ustawodawczych na takie, które pozwoliłyby prowadzić bardziej efektywną regionalną politykę przestrzenną”* (str. 67). Być może strategia rozwoju GZM mogłaby być kolejnym dokumentem wspierającym przekształcenia tych terenów i ochronę ich najbardziej wartościowego dziedzictwa.

Rozdział IV (str.68-180) przedstawia wyniki szczegółowych badań Doktorantki nad sześcioma zlikwidowanymi kopalniami węgla kamiennego. Są to obszary: KWK „Gliwice” w Gliwicach, KWK „Katowice-Kleofas” (Ruch I „Katowice”) oraz KWK „Katowice-Kleofas” (KWK „Gottwald”) w Katowicach, KWK „Rozbark” i KWK „Centrum-Szombierki” w Bytomiu oraz KWK „Saturn” w Czeladzi. To na pewno wystarczająca próba badawcza, wybrana w oparciu o dostatecznie omówione na kartach pracy kryteria.

Pomimo deklarowanego we *Wprowadzeniu* zakresu czasowego na lata 1990-2019, Doktorantka prowadziła szczegółowe badania aż do marca 2021, co wynika z treści rozprawy i materiału ilustracyjnego. To bardzo dobrze, bo dzięki temu praca zyskała na aktualności. Jednak wciąż budzi to niedosyt. Recenzent pragnie zaznaczyć, że Doktorantka ukończyła swoją rozprawę w lipcu 2024 roku (taką datę ma przesłany plik *.pdf). Recenzent rozumie, że w pewnym momencie badania należało zakończyć i je opisać. Jednak okres pandemii i wybuch wojny w Ukrainie, wpłynęły znacząco także na polską gospodarkę. Czy zatem w okresie marzec 2021 - lipiec 2024 w omawianych sześciu obszarach nic się nie wydarzyło? Gdzie nastąpił progres, a gdzie regres? Czy Doktorantka mogłaby na to pytanie odpowiedzieć podczas obrony (tylko w stosunku do wybranych do szczegółowych badań obszarów)?

Wybrane do szczegółowych badań przykłady oznaczono (na rys. 19 na str. 69) numerami od 1- 6. Nieco mylące jest, że ich omówienie nie jest uszeregowane w tej samej kolejności. Na str. 70 znajduje się przypis 36, natomiast nie ma do niego odniesienia w tekście i nie wiadomo, gdzie powinno się ono znaleźć. Opisując koncepcję Pierwszej Dzielnicy (str. 82) w Katowicach Doktorantka pisze o ośmiu punktowcach, podczas gdy zaprezentowana na str. 83 wizualizacja pokazuje ich dziewięć. Czy to zmiana (ewolucja) koncepcji i ile ich w końcu powstanie? W opisie Strefy Kultury brakuje odniesień do kilku znaczących pozycji bibliograficznych z dyscypliny architektura i urbanistyka, w tym do pokonferencyjnej publikacji książkowej: Zuziak Z.K., Grzybowski A., eds. (2018). *Centra miast metropolitalnych w Polsce. Urbanistyka a polityka przestrzenna*, Katowice: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach, ISBN 9788395200038. Tym niemniej recenzent całkowicie zgadza się z przedstawioną w pracy krytyką tej strefy, która jest bardziej wystawą znaczących dzieł architektury współczesnej, zrealizowanych bez spójnej i przemyślanej koncepcji urbanistycznej, przez co nie tworzy komplementarnego do reszty centrum Katowic fragmentu tkanki miejskiej.

W omówieniu przekształceń terenów KWK „Saturn” w Czeladzi (str. 126-127) nie do końca wybrzmiała kwestia autorstwa zrealizowanych projektów adaptacji pokopalnianych obiektów. Na stronach rozprawy Doktorantka omówiła wiele koncepcji dla tego terenu- zarówno wykonanych przez profesjonalne zespoły, jak i projektów studenckich, czy dyplomowych. Z treści pracy nie wynika, czy za wszystkie trzy inwestycje (Galeria Sztuki Współczesnej „Elektrownia”, Centrum Usług Społecznościowych i Aktywności oraz Postindustrialne Centrum Dziedzictwa Górnictwa Węglowego w Zagłębiu) odpowiada ta sama pracownia (AiM Architekci), czy są oni autorami tylko dwóch ostatnich obiektów?

Wydaje się, że przedstawione w podrozdziale 4.1.5. przekształcenia terenów KWK „Szombierki” wykraczają znacząco poza obszar zaznaczony na rysunku 60 (str. 136). Nie jest to złe z punktu widzenia całości narracji, natomiast wymaga wyjaśnienia podczas obrony.

Pomimo tych niewielkich uwag polemicznych, recenzent pragnie podkreślić rzetelność i wysoką wartość naukową badań szczegółowych, którymi objęto sześć przykładów terenów pokopalnianych przedstawionych w podrozdziale 4.1.

Niezwykle ważny dla realizacji podjętych w pracy celów badawczych jest podrozdział 4.2. *Ocena skuteczności procesu przekształceń terenów zlikwidowanych zakładów górniczych* (str. 164-177). Na jego łamach Doktorantka doskonale przedstawiła kryteria oceny, a następnie przeprowadziła ją w stosunku do sześciu wybranych, uprzednio przywołanych już w recenzji przykładów. Poszczególne kryteria oznacza literami A-G, co ułatwia ich omówienie i zestawienie. Bardzo pomocna jest tutaj Tabela 9. *Opis i ocena przekształceń wybranych terenów zlikwidowanych zakładów górniczych na obszarze Aglomeracji Gómośląskiej* (str.165). Dla każdego z kryteriów sformułowano wnioski na podstawie sześciu przeanalizowanych przykładów terenów pokopalnianych. Część z przedstawionych kryteriów oceny nie może być rozpatrywana wyłącznie przez pryzmat architektoniczno-urbanistyczny i Doktorantka ma tego świadomość. W tym fragmencie opracowania, ponownie widać profesjonalizm i wysoką jakość warsztatu naukowego Doktorantki.

Tym niemniej recenzent pragnie zwrócić uwagę, że w kryterium *D ochrona dziedzictwa kulturowego*, Autorka nie zwróciła uwagi na istniejący, jedyny w Polsce, *Szlak Zabytków Techniki*, który jest elementem popularyzacji tegoż dziedzictwa i magnesem przyciągającym turystów na Śląsk. Na tym *Szlaku* znajduje się kilka spośród analizowanych szczegółowo w rozprawie przykładów zamkniętych kopalń. Wydaje się, że tego typu działania powinny być brane pod uwagę w procesach przekształceń terenów kopalnianych. Mogą się przyczynić do pozyskania dodatkowych funduszy (np. na ochronę i popularyzację przemysłowego dziedzictwa), a zatem poprawienia ogólnego wyniku ekonomicznego procesu rewitalizacji.

Rozdział IV kończy podrozdział 4.3 *Wnioski* (str.178-180), w którym Doktorantka ocenia efekty przekształceń sześciu analizowanych przykładów. Dwa przykłady transformacji terenów pokopalnianych (KWK „Szombierki” i KWK „Rozbark”) ocenia jako nieefektywne, a wśród wielu kryteriów tej oceny znajduje się także *passus* dotyczący braku zabezpieczenia dziedzictwa. W tym kontekście recenzent pragnie zwrócić uwagę, że w słusznie ocenianej najwyżej w pracy transformacji KWK „Gottwald” również występuje problem z ochroną dziedzictwa: niemal wszystkie jego elementy zniszczono, a to co pozostało i mogłoby świadczyć o tożsamości miejsca zeszpecono w sposób uniemożliwiający identyfikację (wieża wyciągowa).

Metoda scenariuszowa, sugerowana przez Doktorantkę wydaje się najlepszą z metod transformacji, o ile żadna ze stron (aktorów) procesu rewitalizacji nie będzie dominować i próbować realizować przy jej pomocy swoich partykularnych interesów. Zarówno na etapie budowania scenariusza, jak i w każdej fazie jego realizacji. Dlatego wydaje się, że zasadnym by

było aby takie scenariusze powstawały w drodze warsztatów, konsultacji, a następnie konkursów realizowanych w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne. Tak jak wielokrotnie miało to miejsce w innych krajach UE. Władze lokalne w Polsce działają niestety jedynie w perspektywie 4-letnich (być może 8-letnich) kadencji i dlatego współdecydowanie przez nie o dłuższych procesach spotyka wiele utrudnień, zwłaszcza na etapie realizacji. Wydaje się jednak, że w tym momencie zarówno Doktorantka jak i recenzent zaczynają się poruszać poza głównym tematem rozprawy, która poświęcona jest „przekształceniom przestrzennym”. Trudno jednak o inne podejście do tematu, który z natury rzeczy jest interdyscyplinarny.

W rozdziale V (str. 181-207) Doktorantka dokonuje, między innymi, w oparciu o przedstawione wcześniej badania, ogólnej charakterystyki procesów przekształceń terenów zlikwidowanych zakładów górniczych, potwierdzając wiele spośród obserwacji i założeń z *Wprowadzenia*. W podrozdziale 5.2 przedstawia także „UWARUNKOWANIA WPŁYWAJĄCE NA PROCES PRZEKSZTAŁCANIA TERENÓW ZLIKWIDOWANYCH ZAKŁADÓW GÓRNICZYCH”, posługując się zarówno opisem, jak i syntetycznym zestawieniem tabelarycznym (tab. 10, str.185). Charakteryzuje w nim czynniki zewnętrzne i wewnętrzne, mające wpływ na efektywność transformacji. Kluczowym w polskich realiach wydaje się jednak niestety zdanie ze str. 184 : *„Powodzenie realizacji przekształcenia jest uzależnione od możliwości finansowych inwestora”*, które uwypukla problem niedostatecznej współpracy (także ze względu na obowiązujące przepisy prawne i wykonawcze, w tym przede wszystkim prymat prawa własności) wszystkich uczestników i interesantów procesów transformacji i rewitalizacji. Niezwykle ważna jest także lokalizacja podlegającego przekształceniu terenu- zarówno w skali miasta (tu mogłaby pomóc koncepcja miast 15-minutowych), jak i aglomeracji (a obecnie - GZM).

Sformułowane przez Doktorantkę wnioski dla czynników przestrzennych (podrozdział 5.2.1) i formalno-prawnych (podrozdział 5.2.2), zwracają uwagę na niezwykle istotne dla przyszłego kształtu obszarów zapisy dokumentów planistycznych. Na rysunkach 84 i 85 (str. 192 i 193) zostało to czytelnie i syntetycznie przedstawione w postaci schematów kołowych dla wszystkich 17 rozważanych miejscowości *Aglomeracji Górnośląskiej*. W aneksie przedstawiono pokrótce obowiązujące dokumenty mpzp oraz SUIKZP dla tych obszarów. Doktorantka zwraca uwagę, że *„istnieje niebezpieczeństwo, że proponowane kierunki rozwoju nie zostaną zrealizowane i będą hamować proces transformacji”* (str.194). Kolejnym mankamentem obowiązujących dokumentów wydaje się stosunkowo mała ilość terenów przeznaczonych na obszary przyrodnicze (str.195), co w obliczu deklarowanego przez UE *Zielonego Ładu* oraz rosnącej depopulacji kraju i regionu, powinno ulec zmianie. Być może ten ostatni wniosek powinien znaleźć się w ocenie czynników środowiskowych (podrozdział 5.2.3)? Omówione czynniki

Górnośląskiej” jest dojrzałym opracowaniem naukowym, wykonanym w oparciu o prawidłowo dobrane metody badawcze i doskonale sformułowane kryteria oceny. Określone we *Wprowadzeniu* cele badawcze zostały w pełni zrealizowane na kartach rozprawy, a odpowiedzi na sformułowaną jako pytanie hipotezę i pytania pomocnicze- udzielone. Lektura dysertacji dostarcza wiele wiadomości na temat historii, a także współczesnych przekształceń terenów pokopalnianych związanych z górnictwem węgla kamiennego na obszarze aglomeracji. W tym zakresie w znaczący sposób dysertacja doktorska Pani mgr inż. arch. Aleksandry Wyrzykowskiej poszerza zasób wiedzy w dyscyplinie *architektura i urbanistyka* w Polsce, przyczyniając się do jej rozwoju.

Strukturę i poziom edytorski rozprawy recenzent ocenia jako doskonałe. Jej poziom merytoryczny również zasługuje na najwyższą ocenę. Wnioski z badań powinny być powszechnie wdrożone do praktyki planistycznej w naszym kraju. Nieliczne uwagi zgłoszone w poprzednich częściach recenzji w żaden sposób tej całościowej oceny nie umniejszają, a mają za zadanie sprowokowanie Doktorantki do dyskusji podczas obrony oraz pogłębienia badań w przyszłości. Doktorantka w sposób bardzo dobry opanowała warsztat naukowy i wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie naukowej *architektura i urbanistyka*.

Recenzent stwierdza niniejszym spełnienie przez Panią mgr inż.arch. Aleksandrę Wyrzykowską w rozprawie doktorskiej pt. **„Przekształcenia przestrzenne zlikwidowanych zakładów górniczych węgla kamiennego na terenie Aglomeracji Górnośląskiej”** w sposób bardzo dobry merytorycznych kryteriów i wymogów wynikających z art. 187 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r., (Dz. U. z 2023 r. poz. 742) z późniejszymi uzupełnieniami. Tym samym wnosi do Przewodniczącej Rady Dyscypliny Architektura i Urbanistyka w Politechnice Śląskiej o kontynuację procedury, przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie Pani mgr inż.arch. Aleksandry Wyrzykowskiej do publicznej obrony. A także, w wypadku pozytywnego wyniku obrony, o wyróżnienie rozprawy doktorskiej ze względu na rzetelność i dojrzałość warsztatu naukowego Doktorantki oraz przeprowadzenie i zaprezentowanie badań, które wniosły znaczący wkład do dyscypliny naukowej *architektura i urbanistyka*, w zakresie skuteczności działań rewitalizacyjnych podejmowanych od ponad trzech dekad na terenie *Agglomeracji Górnośląskiej*.

Prof. dr hab.inż.arch. Mateusz Gyurkovičh

Podpisano odręcznie przez autora

Kraków, 15.10.2024

